

5 – FILMOVÁ HVĚZDA JAKO HEREC

FAVBK_alt_1

25. 3. 2017

Mgr. Šárka Gmitterková

Herectví jako slepé místo filmové teorie

- Do 80.let 20. století se filmová věda herectví nevěnovala, protože:
 1. Důraz na herectví převládá v populárním žurnalistickém diskurzu
 2. Problematika herectví je jasná, zjevná a transparentní – nepotřebuje analyzovat
 3. Herectví klasického Hollywoodu (vnímané jako paradigma) je neviditelné a “přirozené”
 4. Přílišná vazba na divadlo, kde herec představuje epicentrum scény i samotného dramatu versus filmové herectví limitované jeho fyzickou absencí a záznamovou technologií.

První koncepce filmového herectví

- Hugo Münsterberg, Béla Balázs, Walter Benjamin – filmové herectví je oproti divadelnímu přirozenější a nuancovanější; mnohem intimnější. Tento posun však způsobuje filmový aparát a jeho formální vyjadřovací prostředky.
- Sovětská montážní škola herci v důsledku ubírá veškerý kreativní přínos (Kulešovův efekt), neboť herecký výkon vidí jako výsledek formálních operací (montáže) a nikoliv hereckých technik.
- Rovněž se spoléhá na typáž – cílené obsazování neherců na základě jejich fyzických dispozic. Tato castingová praxe se periodicky navrácí – zejména v období kinematografií nové vlny.

Kulešovův efekt

- Opakující se záběr na Ivana Mozžuchina, jehož tvář je zcela bez výrazu, získá význam až ve vztahu k následujícímu záběru.
- Teprve ze vztahu nebo kolize těchto dvou záběrů vzniká požadovaný emocionální účinek.

Terminologie

- **PERFORMANCE A / VS HERECTVÍ**

- Herectví / acting je podkategorie performance ve smyslu ukazování se, předvádění se, vystupování. Herectví chápeme jako dramatický modus performance – takový, který vytváří postavu na bázi psychologického realismu a v souladu s narativní funkčností.

- **IDIOLEKT**

- V kontextu analýzy hereckého výkonu jde o sadu typických performativních prostředků nebo tropů, které daný herec nebo hvězda užívá kontinuálně napříč sledovanou skupinou filmů.

- **VÝRAZOVÁ SOUDRŽNOST (EXPRESIVNÍ KOHERENCE)**

- Termín převzatý ze sociální psychologie. Označuje soudržnost a přesvědčivost každodenního chování, jednání a vystupování v různorodých sociálních interakcích. Často však mohou mimovolná gesta, proměna tónu hlasu nebo dikce, obličejová mimika ad. prozradit naše skutečné rozpoložení nebo pocity v dané situaci. Tehdy dochází k narušení expresivní koherence.
- Herci musí běžně narušovat výrazovou jednotu a tematizovat předstírání v rámci role. Momenty, kdy je předstíraná identita ukázaná jako falešná, patří k výrazným dramatickým situacím.

! Expresivní koherence je běžně narušována v rámci charakterizace, ale nikdy by k ní (s výjimkou uměleckého záměru) nemělo dojít na úrovni performance !

Ten tajemný předmět touhy

(Fr, 1977, r. Luis Buñuel) hlavní role: Carole Bouquet, Angela Molina

- Postavy, které častěji tíhnou k narušení expresivní koherence – negativní postavy (zločinci), femme fatales, hrdinky melodramat
- Primárně melodramata užívají tzv. **OTEVŘENÉ KOMPENZACE**. V takovém případě herci / herečky zprostředkovávají skutečné pocity postavy přímo publiku a to nikoliv na verbální, ale performativní rovině. Divákovi je tudíž zaručen privilegovaný přístup k postavě.
- **MODUS OSLOVENÍ** se zabývá popisem a analýzou různých forem oslovení diváka (od absence jakékoliv pozornosti směrem k publiku až po pohledy a promluvy do kamery)
- **STUPEŇ OSTENZE** pak určuje, nakolik jednotlivý herecký výkon přispívá k iluzivnímu efektu fikčního světa a nakolik stáčí pozornost sám k sobě, k vlastním vyjadřovacím prostředkům a technikám.

Božská Julie

(2004, r. István Szabó)

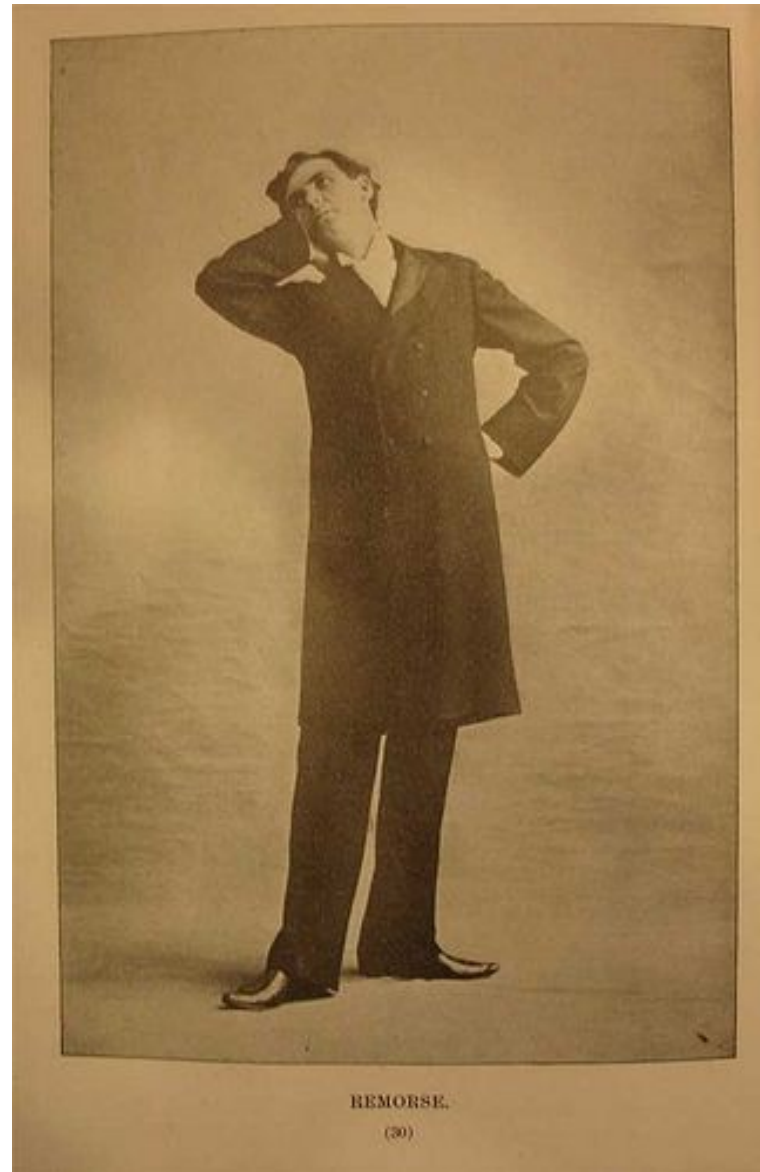

HISTRIONIC VERSUS VERISIMILAR MODE OF ACTING

- Histrionický – doslovně kejklářský, také vyhrocený, přepjatý, teatrální
PIKTURÁLNÍ HERECKÝ MODUS
- Verisimilar – pravděpodobný, odvozený od skutečnosti
REALISTICKÝ HERECKÝ MODUS

PIKTURÁLNÍ HERECTVÍ

- “anachronický” herecký modus
- Pózy jsou jasně odděleny jedna od druhé
- Zřetelné a plné provedení, nikoliv pouhé náznaky
- Herectví nikoliv jako pouhá reflexe reality, ale ztělesnění nadčasového univerzálního ideálu
- Vhodné pro rámcové vyjádření děje; nevhodné pro ilustraci vnitřních motivací a pocitů postav.

REALISTICKÉ HERECTVÍ

- oproštění se od ustálených, standardizovaných kódů ve prospěch nuancovaných individualizovaných způsobů k vyjádření emoce nebo nálady
- Pózy a gesta jsou jemnější, víc fluidní a ne tak vypointovaná nebo rozmáchlá
- Odpovídá proměně fikčních postav, které již nejsou hlavně nositeli abstraktních ideálů, ale jedinci, jejichž činy jsou motivované, individualizované, kteří procházejí vývojem a disponují vnitřní identitou, která může pokračovat i za hranicí předložené fikce

Dva základní mody filmového herectví

- Pikturální
- Zosobnění
- Prezentační
- Metonymický
- Zvenčí dovnitř
- Hvězdy
- Typecasting
- Realistický
- Ztělesnění
- Reprezentační
- Metaforický
- Zevnitř ven
- Herci
- Metoda

King, Barry (1991): Articulating stardom.

In: Gledhill, Christine (ed.): *Stardom. Industry of desire*. Abingdon and London: Routledge, s. 167 – 182.

- V tomto příspěvku Barry King kombinuje semiotiku hereckého projevu s politickou ekonomikou hvězdnosti v kontextu klasického hollywoodského systému
- King tvrdí, že ekonomická stránka herectví v tomto konkrétním období částečně spočívá v exkluzivitě – herci s unikátními a jedinečnými atributy a dovednostmi, které jejich kolegové a konkurenti nedovedou nahradit, si mohou vyjednat vyšší plat.
- V tomto ohledu se kinematografie liší od divadla. Zde talentovaní a nadaní herci disponují prostředky a postupy, které jim dovolují upozadit vlastní identitu ve prospěch ztvárněné postavy. Tento postup nazýváme “ztělesněním” (impersonation), které dovoluje herecky ztvárnit celou řadu typů a postav

Ztělesnění

- “proces reprezentace postavy prostřednictvím ztělesnění vyžaduje, aby herec smazal vlastní identitu. Jen tak se může stát plnohodnotným signifikantem fikční postavy”
- Ve chvíli, kdy hercova identita (ve smyslu hvězdného obrazu nebo jako soukromá veřejná osobnost) začne zřetelně prosvítat za fikční postavou, pak tvůrčí a autorské záměry dramatika či režiséra začínají slábnout.
- (+ genderový aspekt – respektované herečky konce 19. a začátku 20. století se prezentují jako ctnostné, skromné a vzorné matky a manželky => dávají tím najevo, že jsou ochotné se podvolit dramatikově vizi)

Zosobnění (personification)

- Řada herců je však do role obsazena, protože s postavou sdílí některé povahové, osobnostní a / nebo fyzické rysy.
- Pro tento typ castingu King používá termín “zosobnění” (personification), který slouží jako opak ztělesnění.
- V případě zosobnění se hercova identita nepodvoluje identitě fikční postavy, ale zůstává plně na očích. Postavu zastiňuje a / nebo dotváří hercova hvězdná osobnost.
- “v tu chvíli se herec stává zcela rudimentárním znakem” – herec je sám sebou i fikční postavou.

- Herci se v klasickém období přiklánějí spíš k principu zosobnění ve snaze stabilizovat vztah mezi svojí osobou a převládajícím korpusem rolí tak, aby mohli vystupovat jako majitelé dobře obchodovatelné hvězdné osobnosti.
- Pro herce limitovaných schopností a výrazu představovala kultivace osobnosti schůdnější cestu a způsob, jak konkurovat hercům schopným ztělesnění.
- Takové rozvržení podporoval klasický studiový systém, který se více spoléhal na vytvoření obchodovatelné hvězdné osobnosti než na ztělesňující herecké schopnosti.
- Ačkoliv herci ztělesňující namísto zosobňující postavy nedosahovali závratných výdělků, jejich kariéry byly mnohem konzistentnější a trvalejší než rychleji upadající hvězdy.
- Slavným hercům, pracujícím na bázi ztělesnění, se někdy říkalo “counterstars” (Lawrence Olivier)

Princ a tanečnice (Lawrence Olivier, 1957)

To prepare for playing The Joker in *The Dark Knight*, Heath Ledger locked himself in a hotel room for a month to practice the character. By the end, he said he'd landed "in the realm of a psychopath."

'Last of the Mobicans' 1992:

Learned to hunt his own food and refused to eat anything he hadn't killed or gathered himself.

Stanislavského systém

- **Konstantin Sergejevič Stanislavský** 1863 – 1938; herec a divadelní režisér, teorie herectví neustále testována v rámci vlastní praxe
- Vliv jak na socialistický realismus (SSSR) tak na psychologický realismus v USA
- Vede ke konstrukci postavy v souladu s hercovou “vnitřní pravdou” a “emocionální pamětí” >> ztvárnění role pod vlivem hercových prožitků spíše než skrz doslovnou interpretaci předlohy
- Herci nehrají do publika, ale sugeruje se dojem čtvrté zdi, skrz kterou diváci přihlížejí reálné události
- Paralely s dobovým pojetím psychoanalýzy a modernistické prózy jako proudu vědomí
- Preferuje kolektivní souhru a nevyzdvihuje jednotlivce

Metoda – Lee Strasberg

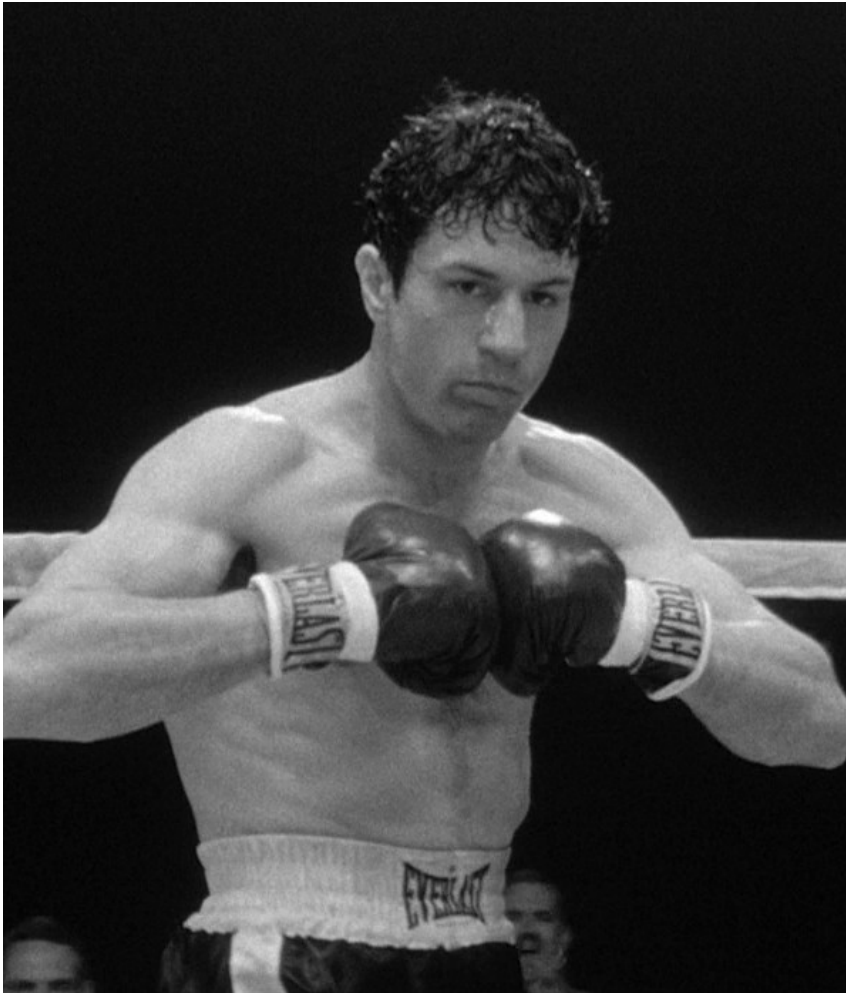
- Americký herec, režisér a pedagog
- Spoluzakladatel Group Theatre (1931–1941), od roku 1951 ředitel Actors studia
- Kontroverzní figura – posedlost hvězdami, dezinterpretace Stanislavského učení, bytostný manipulátor versus neoddiskutovatelný vliv na několik generací předních herců
- Vyzdvihování individuálního hereckého výkonu namísto kolektivní souhry
- Cvičení vycházející z dobově populární ego-psychologie >> vede až k záměně hercových vlastních pocitů a prožitků s těmi, které preferuje scénář
- V důsledku nahrává hvězdnému systému formou analogie mezi hercem a ztělesněnou rolí
- Metodické herectví není vlastně nijak specifické; podstatný je u něj diskurz o vzniku role a přípravách, které herec v zájmu co nejvyšší autenticity podstoupil.

Specifika metodického herectví

- **Improvizace**
(dotváření dialogů
a monologů,
drmolení,
přízvuky)
- **Uvolnění**
(spontánní pohyby,
hrbení se...)
- **Psychologicky
motivované
odmlky a pauzy**
>> neschopnost
hrdinů se vyjádřit
- **Užívání rekvizit a
předmětů jako
expresivních
objektů**

Robert De Niro – *Zuřící Býk* (1980, R. Martin Scorsese)

Actorly transformation / herecká proměna

- Inovace metodického herectví, která dovoluje a valorizuje fyzické extrémy ve jménu přípravy na roli
- Dva faktory:
 1. Soustředěná, dobrovolná a pro účely natáčení filmu podstoupená změna tělesných rozměrů
 2. Účelem této transformace je větší autenticita hereckého výkonu.
- Pro herce znamená tento drastický proces důkaz o jejich odevzdání se roli. Při udílení cen jsou tyto výkony vysoce hodnoceny >> má hmatatelné dopady na tržby konkrétních filmů i na jednotlivé herecké kariéry.

Co preference takového typu herectví znamená?

1. Příznak kultury posedlé ideálním tělem, dietami a plastickými operacemi.
2. Jde o dědictví metody, avšak bez rizikového životního stylu. Herecká proměna asociuje disciplínu, koncentraci na roli a profesionalitu namísto dřívější rebelie, sebedestrukce a psychické nevyrovnanosti.

